

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Реформування законодавства про адміністративну відповідальність в Україні набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану та активізації євроінтеграційних процесів, що вимагає переосмислення концептуальних засад інституту адміністративної відповідальності відповідно до викликів сьогодення та європейських стандартів захисту прав людини. Указ Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022 створив особливі умови функціонування системи публічного управління, що потребує адаптації механізмів адміністративної відповідальності до реалій воєнного часу [1]. Набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X, незважаючи на численні зміни та доповнення, залишається радянським за своєю природою та не відповідає сучасним вимогам правової держави [2]. Необхідність комплексного реформування законодавства про адміністративну відповідальність визнана на державному рівні, що підтверджується розробкою проектів нового Кодексу про адміністративні проступки. Проте повномасштабна війна актуалізувала питання балансу між забезпеченням національної безпеки та захистом прав людини.

Дослідженням проблематики реформування адміністративної відповідальності займаються провідні українські науковці. Колпаков В.К. обґрунтовує необхідність переходу від репресивної до превентивної моделі адміністративної відповідальності [3, с. 78]. Коломоець Т.О. досліджує європейські стандарти адміністративної відповідальності та механізми їх імплементації в українське законодавство [4, с. 145]. Гуржій Т.О. розробляє підходи до гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* у сфері адміністративних санкцій [5, с. 234].

Умови воєнного стану зумовили необхідність внесення змін до КУпАП, спрямованих на посилення адміністративної відповідальності за правопорушення, що загрожують національній безпеці. Закон України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану" від 3 березня 2022 року № 2113-IX запровадив підвищені санкції за діяння, що посягають на безпеку держави [6]. Паралельно відбувалося посилення адміністративної відповідальності за порушення комендантської години та правил затемнення.

Ключовою проблемою чинного КУпАП є його невідповідність принципам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [7]. Європейський суд з прав людини у рішеннях проти України неодноразово констатував порушення статті 6 Конвенції через недотримання процесуальних гарантій при розгляді справ про адміністративні

правопорушення. У справі "Gugerka v. Ukraine" від 6 вересня 2005 року ЄСПЛ визнав порушення права на справедливий суд через відсутність можливості оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення [8]. Це свідчить про необхідність імплементації європейських стандартів процесуального права.

Реформування законодавства передбачає декриміналізацію окремих діянь та їх переведення до категорії адміністративних проступків. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності" від 15 листопада 2011 року № 4025-VI започаткував процес декриміналізації [9]. Дослідження показують, що у країнах Європейського Союзу значна частина діянь, які в Україні кваліфікуються як злочини, є адміністративними правопорушеннями.

Важливим аспектом реформування є перегляд системи адміністративних стягнень відповідно до принципу пропорційності та гуманізації юридичної відповідальності. Чинний КУпАП передбачає широкий перелік адміністративних стягнень, включаючи адміністративний арешт, який згідно з практикою ЄСПЛ має застосовуватися виключно за винятковими обставинами [2]. Європейський досвід свідчить про перевагу превентивних санкцій над репресивними.

Умови воєнного стану актуалізували питання ефективності адміністративної відповідальності за порушення встановленого правового режиму. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12 травня 2015 року № 389-VIII передбачає можливість встановлення додаткових обмежень прав і свобод громадян, порушення яких тягне адміністративну відповідальність [10]. Проте механізми притягнення до відповідальності потребують удосконалення для забезпечення балансу між потребами національної безпеки та захистом прав людини.

Реформування процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення є критично важливим для забезпечення права на справедливий суд. Чинний КУпАП передбачає розгляд справ широким колом органів публічної адміністрації, що часто призводить до порушення принципу незалежності та безсторонності [2]. Європейські стандарти, закріплені у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(91)1 щодо адміністративних санкцій, вимагають забезпечення процесуальних гарантій, аналогічних кримінальному провадженню [11].

Цифровізація процедур притягнення до адміністративної відповідальності є важливим напрямом модернізації законодавства. Закон України "Про електронні довірчі послуги" від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII створює правову основу для впровадження електронного документообігу у сфері адміністративної відповідальності [12]. Досвід країн Європейського Союзу свідчить про ефективність використання електронних систем фіксації правопорушень та електронної сплати штрафів.

Євроінтеграційні процеси вимагають гармонізації законодавства про адміністративну відповідальність з Директивою ЄС 2008/99/ЄС про захист навколишнього середовища від 19 листопада 2008 року та іншими актами *acquis communautaire* [13]. Це передбачає перегляд складів адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля, санітарного благополуччя, захисту прав споживачів відповідно до європейських стандартів.

Науковець Кузьменко О.В. наголошує на необхідності запровадження інституту медіації у справах про адміністративні проступки, що відповідає європейським підходам до альтернативного вирішення правових конфліктів [14, с. 201]. Закон України "Про медіацію" від 16 листопада 2021 року № 1875-IX створює правову основу для застосування медіації [15].

Умови воєнного стану та відбудови країни вимагають особливої уваги до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення. Закон України "Про запобігання корупції" від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII встановлює систему адміністративних стягнень за корупційні правопорушення [16]. Дослідження міжнародних організацій свідчать про необхідність посилення санкцій та покращення механізмів їх застосування.

Отже, реформування законодавства про адміністративну відповідальність в Україні є комплексним завданням, що вимагає врахування як викликів воєнного часу, так і вимог євроінтеграції. Умови воєнного стану актуалізували необхідність ефективних механізмів адміністративної відповідальності за правопорушення, що загрожують національній безпеці, при збереженні фундаментальних прав і свобод людини. Водночас євроінтеграційні процеси вимагають гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, закріпленими у практиці Європейського суду з прав людини та актах Ради Європи. Ключовими напрямками реформування є розробка нового Кодексу про адміністративні проступки, імплементація процесуальних гарантій справедливого суду, запровадження диференційованого підходу до відповідальності, модернізація системи адміністративних стягнень, цифровізація процедур, забезпечення незалежності органів розгляду справ. Подальший розвиток законодавства про адміністративну відповідальність має відбуватися з урахуванням кращих європейських практик, національних традицій правової системи та реалій воєнного часу, що дозволить створити ефективну та справедливую систему адміністративної юстиції.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. Офіційний вісник України. 2022. № 18. Ст. 1014.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.
3. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність: концептуальні засади реформування. Право України. 2023. № 4. С. 75-92.
4. Коломоець Т. О. Європейські стандарти адміністративної відповідальності та їх імплементація в Україні. Адміністративне право і процес. 2023. № 2. С. 142-158.
5. Гуржій Т. О. Гармонізація законодавства про адміністративну відповідальність з *acquis communautaire*. Право і суспільство. 2023. № 3. С. 231-239.
6. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 3 березня 2022 р. № 2113-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 17. Ст. 118.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод :

міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270.

8. Case of Gurepka v. Ukraine (Application no. 61406/00): Judgment of 6 September 2005. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/>

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 31. Ст. 390.

10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

11. Recommendation No. R (91) 1 of the Committee of Ministers to member states on administrative sanctions (Adopted by the Committee of Ministers on 13 February 1991). Council of Europe. URL: <https://search.coe.int/cm>

12. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2155-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 400.

13. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. Official Journal of the European Union. 2008. L 328. P. 28-37.

14. Кузьменко О. В. Медіація у справах про адміністративні проступки. Адміністративне право і процес. 2024. № 1. С. 198-206.

15. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 4. Ст. 41.

16. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.